

Második díjazott

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

költői és írói génusza
MAGYAR ÖRÖKSÉG

A XIX. és a XX. század fordulójának nagy szellemi kavargásából az irodalom két irányban kezdett kibontakozni, meghosszabbítva az egyik s elindítva a másik évszázad törekvéseit. Az egyik irány a nemzeti-társadalmi elkötelezettségű magyar irodalom folytonosságában tudott ízlést, szemléletet, világképet alakítani, a másik az individuum, a nyugati minták felé fordult inkább, költői hitvallásában is vállalva ezt.

Kosztolányi ars poetica-ja a szépség kultusza, a tiszta esztétizmus, a mélység iszapjától érintetlen felszín szépségmámort kínáló csillogása, jegyében képződött. Első kötetét Ady az "irodalmi író" termésének bélyegezte. Szabó Dezső később Rilki szimuszának nevezte őt. Csengő-bongó rímorgiáitól pedig a nagytekintélyű barát, Babits is egyre ingerültebb lett. Kosztolányi az individuális

szerepjátéssá, az ön-sajnálattal és önimádat költői műhelyébe zártan is nagy tehetségű műves volt, de életművében naggyá, teljessé e műhelybe és saját teóriájába zárva aligha válhatott volna.

Mi tette hét naggyá – túl a tehetség adományán - a Kosztolányi életművet? Először is az a határtalan szerelem, ami az írót anyanyelvéhez, a magyar nyelv nagyszerűségéhez fűzte s ami megnyilvánult már *A szegény kisgyermek panasza* 1910-es versciklusában is. Életműve valóságos magyar nyelvi építménnyé növekedett. Kern véletlen vállalta a lelke? nyelvművelő szerepét is. Magyarsága, kötődése először az anyanyelv gazdag televényében tudott gyökeresedni, majd felnőni és lombot hajtani.

A másik életművet alakító tényező a Kosztolányira oly jellemző részvét és az a történelmi orkán, amely ezt a részvét-érzést nemzetivé, társadalmivá és egyetemessé emelte benne.

A húszas években a részvét az egyéni felől a közösségi felé hajlott, az önsajnálattal egy ország, egy nemzet jajkiáltásává lett a trianoni katasztrófa nyomán. Ha addig az olvasó a színvonalas szerepjátékot érezhette uralkodónak e költészetben, most a mélyen megrendült Kosztolányival találkozhatott, a megélt közös fájdalom költőjével. "Most a palicsi tó úgy fénylik, mint az ólom/ és a beléndeken s a vad farkas-bogyókon/ alszik a fény./Ah, jól siess. Szíved még egyszer megszakad tán,/ ha hosszan bolygasz a cirillbetűs Szabadkán/ s nem értenek." - írja unokatestvérének, Csáth Gézának.

Az évtized elején megváltozik a felnőtt férfi önszemlélete is. Rádöbben, hogy a polgári lét minden kellékével rendelkezik már, de "nincs meg a kincs, mire vágytam, a kincs amiért porig égtem./ Itthon vagyok itt e világban,/ s már nem vagyok otthon az égben." Tekintete egyre többször fordul most már a társadalom kivetettjei, a városi szegénység felé. Tülnéz a kávéházi ablakon, túl az Üllői úti fákon is, s a részvét a mindennapok robotosainak, nyomorultjainak szól. Az úriasszonytól távozóban immár a szobalánynak csókol inkább kezét.

A húszas évek során születik az a három regény is, amellyel a magyar próza klasszikusai közé emelkedik, Krúdy és Móricz magasságába: a *Pacsirta*, az *Aranysárkány* s regényei koronájaként az *Édes Anna*. Az évtized végére *Meztelenül* című kötetében levetkőzteti a verset is, hogy azután jöhessen majd a végső "számadás", mert jönnie kell, hogy Kosztolányi Dezső a halál árnyékában költészete csúcsára érjen. Az *Őszi reggel*, a *Halotti beszéd*, a *Hajnali részegség* írója élete záró szakaszában lírájával is a legnagyobbak közé lép. A "nagy, ismeretlen Úr", akinek vendége volt a földön, helyét valahol ott jelöli ki Ady és Babits mellett.

Bíró Zoltán *irodalomtörténész*

Életrajz

Kosztolányi Dezső (*1885. március 29. Szabadka, 1936. november 3. Bp.) költő, író, műfordító, újságíró. Édesapja gimnáziumi tanár. Középiskolába Szabadkán, majd Szegeden jár. 1903-1906 között a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója. A híres Négyesy- szeminárium stílusgyakorlatain ismerkedik meg Babits Mihállyal, Juhász Gyulával, oláh Gáborral. 1905-1906-ban a bécsi egyetemet látogatja, de tanulmányait félbeszakítja, mind idejét az írásra fordítja. Több nyelvet megtanul: olaszul, franciául, németül, angolul, spanyolul beszél. A *Nyugat*nak indulásától egyik vezető munkatársa. Számos napilapnak és folyóiratnak ír. 1913-ban feleségül veszi Harmos Ilona színésznőt, akinek Görög Ilona néven jelennek meg novellái a *Nyugat*ban. A Tanácsköztársaság után az *Új Nemzedék* című lapban támadja a proletárdiktatúra közéleti szereplőit. Később a *Pesti Hírlap* munkatársa lesz. A magyar Pen Klub első elnöke. 1929-ben cikkével élesen támadja Ady líráját, József Attila pályáját viszont barátként segíti. 1933-ban jelentkeznek rákbetegségének első tünetei, 1936-ban meghal. Fontosabb kötetei: versek: *Négy fal között* (1907), *A szegény kisgyermek panaszai* (1910), *Őszi koncert* (1912), *A bús férfi panaszai* (1924), *Meztelenül* (1928), *Zsivajgó természet* (1930), *Számadás* (1935), regények: *Néró, a véres költő* (1922 ehhez Thomas Mann írt előszót), *Aranysárkány* (1925), *Édes Anna* (1926).